

Predmet: Lovas (Ljuban Devetak i dr.)

Broj predmeta: K.V. br. 6/07 (od 01.01.2010. godine broj predmeta je K. Po2 br. 22/10)

Glavni pretres: 19. i 20. 05. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbrana optuženog Željka Krnjajića

Optuženi se rodio u Lovasu, gde je završio osnovnu školu. Radio je u fabrici *Borovo* u Vukovaru. Problemi za Srbe su nastupili kada je na izborima pobedio HDZ. Krajem februara 1991. preselio se sa porodicom u Borovo Selo. Bio je tamo 2.05.1991. kada je došlo do sukoba između hrvatskih policajaca i srpskih jedinica, u kojem je izginulo mnogo hrvatskih policajaca. Tada je formirana stanica milicije u Borovom selu i osnovana je milicija SAO Krajine. Optuženi je primljen za policajca. Ministar policije SAO Krajine Boro Bogunović, na predlog pomoćnika ministra policije Srbije Radovana Stojčića Badže, poslao ga je u Šid da sačeka „oslobađanje“ Tovarnika i da posle toga bude postavljen za komandira stanice milicije u Tovarniku. Dana 25.09.1991. formirana je stanica milicije, on je postavljen za komandira a Milorad Vorkapić za njegovog zamenika. Dužnost komandira obavljao je do 11.10.1991. kada je ranjen i prebačen na lečenje u Srbiju. On i Vorkapić. svakodnevno su išli na referisanje u vojnu komandu u Tovarniku. Tamo su bili prisutni komandant TO Mile Ergić, predsednik Crvenog krsta, predsednik Mesne zajednice i svako je referisao iz svoje oblasti. Bila je uvedena vojna uprava. Dnevne izveštaje o radu milicije nosili su u Štab odnosno Ministarstvo za Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem, koje se nalazilo u Šidu. Tamo je uglavnom bio ministar Boro Bogunović, načelnik Štaba Slobodan Grahovac, član Štaba Trivun Ivković i još par osoba.

Vojska je imala informacija da Hrvati u Lovasu imaju puno oružja. 1.10.1991. vojska je počela pregovore sa Kriznim štabom Lovasa o predaji oružja. Delegacija iz Lovasa je išla na pregovore u Šid. U delegaciji su bila dva Hrvata, Adam Rendulić i Željko Cibra, Srbin Milan Tepavac i pukovnik Rašo. Pregovori nisu uspeli i vojska je donela odluku da vojnički uđe u Lovas. O akciji „oslobađanja“ Lovasa optuženi je saznao od pukovnika Kamberija. On mu je rekao da će pored JNA učestvovati TO Tovarnik i dobrovoljci. Dobrovoljci su stigli 7.10.1991. Sa njima su došli Mirko Jović i Ljuban Devetak, koji je rekao da ga su ga Vlada RSK i SDS zamolili da pomogne u prikupljanju dobrovoljaca. Došli su u uniformama i sa oružjem. Na večernjem referisanju 7.10.1991. pukovnik Kamberi je obavestio učesnike sastanka da je deo hrvatske jedinice iz Lovasa izvršio proboj prema Vinkovcima, da su ubili nekoliko vojnika a da je vojska zarobila jednog ranjenog pripadnika ZNG. Bio je to Đuka Došen.

Popodne 9.10.1991. pukovnik Kamberi je sa još jednim oficire došao u stanicu milicije i zatražio razgovor sa optuženim, njegovim zamenikom i šefom zatvora, Ljubom Jorgićem. Pukovnik ih je obavestio da se uveče ide u napad na Lovas. Crtao je kartu sa tri pravca iz kojih je trebalo ući u selo i ko vodi koju grupu. Optuženog je odredio da vodi prvu grupu, Jorgića da bude komandir druge grupe, u okviru koje je bila i TO Tovarnik kojom je komandovao Mile Jorgić, a treća grupa su bili dobrovoljci.

Kada su uveče kretali ministar Bogunović je rekao optuženom da vodi računa o svojim ljudima a da je sve drugo dogovoreno [na višem mestu]. Pukovnik Kamberi je naredio Jorgiću da povedu dva hrvatska zatvorenika i da ih puste kada dođu do oboda sela.

Tri grupe su se okupile na benzinskoj pumpi i tu je vršena podela municije. Sa tri ili četiri vojna kamiona prebačeni su do jednog releja, na dva kilometra pred skretanje za Lovas. Tu je neko pitao Kamberija „zar samo mi idemo“ a on je rekao da je sve dogovoreno i da svako radi svoj posao.

Granatiranje je počelo oko 7:00 sati izjutra. Trajalo je oko pola sata. Palo je između 10 i 15 granata, neke nisu eksplodirale. Po završetku granatiranja, optuženi je sa grupom izašao na ulicu Ivo Lola Ribar. Sa njim u grupi su bili Milan Radojčić i Milan Devčić. Uglavnom je bila milicija, sem neka dva, tri dobrovoljca. U toj ulici su živeli njegovi roditelji i roditelji Milana Devčića. U toj ulici je najviše bilo srpskih kuća. Nije bilo otpora. Kada su došli do centra, pucano je po njima iz pravca voćnjaka. Odgovorili su na vatru i nakon pet, šest minuta pucnjava je prestala. Idući prema centru, između škole i zadruga, ispod drvetu naišli su na Josu Kraljević. Bio je mrtav, sa pištoljem u rukama. Kada su stigli do zadruga ponovo je iz pravca voćnjaka pucano po njima. Odgovorili su na vatru i pripadnici ZNG pobegli su iz tog voćnjaka. Sa Željkom Rakićem ušao je u mesnu zajednicu, do tada Štab ZNG ili Krizni štab, i tu su nađeni spiskovi imena pet, šest vodova.

Optuženi je prvo rekao svom ocu da na kuću stavi belu plahtu a ostalima, iz kuća oko očeve, da stave belu plahtu na kapije, kao znak da je kuća pregledana i da nema otpora iz te kuće.

U centru je sreo policajca Željka Rakića koji je vozio ranjenu od granate Hrvaticu Vidić ili Vorgić. Odvezao ju je u vojnu bolnicu u Šid.

Oko 14:30 časova pucnjava je potuno prestala i optuženi je krenuo u Tovarnik, a potom je otišao u Šid da obavesti ministra Bogunovca da je Lovas „oslobođen“. Sutradan [11.10.1991] je po naredbi pukovnika Petkovića otišao u Lovas da dovede jednog hrvatskog gardistu i jednog hrvatskog policajca za ispitivanje i televiziju. Otišao je sa Željkom Rakićem i iz dvorišta zadruga uzeli su policajca Ivicu Rendulića i pripadnika ZNG Zlatka Kraljevića. Odveli su ih u Šid i predali vojnoj komandi.

Optuženi je ranjen 11.10.1991. u Tovarniku nakon povratka iz Šida. Na lečenju je bio do kraja januara ili početka februara 1991. Posle lečenja ponovo je radio u policiji ali ne više kao komandir jer je u međuvremenu MUP Srbije preuzeo policiju SAO Krajine.

Ispitivanje optuženog

U vezi sa navodima optužnice da je išao u napad na Lovas, sa ostalim optuženim po toj tački, iako su znali da tamo nema hrvatskih oružanih snaga, optuženi navodi da su na večernjim sastancima pukovnik Kamberi a pre njega pukovnik Cvetković, prezentovali da u Lovasu postoje određene hrvatske snage, da ima jedna četa sa strane plus domaći. Domaćih je bilo oko 150. Optuženi je bio ubeđen i sada je ubeđen da je tada u Lovasu bilo paravojnih formacija. Lovas je naoružan polovinom 1990. Nije bilo kuće koja nije imala oružje. Organizovali su neke straže za žito a to je ustvari bilo stvaranje paravojnih formacija. Tog dana [10.10.1991] nisu videli nijednog Hrvata u uniformi. Pukovnik Kamberi je pustio dvojicu hrvatskih zarobljenika i oni su obavestili gardiste i policajce da se povuku. Prilikom doseljavanja zapadnih Slavonaca u Lovas, na tavanima, u bunarima, zakopane u zemlji, nalažene su uniforme i oružje hrvatskih

vojnika. Danas na groblju, za većinu stradalih u Lovasu piše da je hrvatski vojnik, časnik, namjesnik hrvatske vojske, branitelj...

Pukovnik Kamberi nije rekao ko je komandant cele akcije ali je optuženi mislio da je to Tito jer je s pukovnikom dolazio u stanicu milicije.

Ljubana Devetaka je video 7.10.1991. kada je došao sa dobrovoljcima i od tada ga nije video najmanje mesec dana.

Pukovnik Kamberi je izvršio raspoređivanje grupa u Tovarniku, pre napada. Nacrtao je i kartu sa pravcima kretanja. On je odredio optuženog da predvodi grupu koja će ići ulicom Ivo Lola Ribar i u produžetku ulicom Kralja Tomislava. Kada su izašli na tu ulicu, optuženi je video da su sa grupom dvojica ili trojica dobrovoljaca. Za drugu grupu, u kojoj su bili pripadnici TO Tovarnik a bilo je i dobrovoljaca, odredio je da je vode Mile Ergić i Ljuba Jorgić. Sa tom grupom je bio Tito. Ta grupa je brojala oko 40 ljudi, dok je prva grupa imala najviše 20 boraca, 15 policajaca i dva, tri dobrovoljca. Ergićeva i Jorgićeva grupa je ulazila u poprečne ulice. Ta grupa je imala dva komandanta, i na osnovu dogovora na licu mesta, „njihova dužnost bila je da čiste te male uličice“. Treću grupu, sa dobrovoljcima, vodio je njihov komandant, za koga je kasnije saznao da se zove Slavko Stupar.

U ul. Ivo Lola Ribar nije bilo bacanja bombi i samo je kuća hrvatskog policajca Ilije Bakete bila zapaljena, ali je verovatno da je on sam zapalio kada se povlačio.

Optuženi nije usmeravao kretanje boraca iz druge dve grupe, kako se navodi u optužnici.

U pravcu kretanja optuženog niko od Hrvata nije dobio batine, niko nije ubijen niti je bilo ko mučen. Iz ulice Ivo Lola Ribar niko nije zarobljen i odveden u zatvor. Ljudi su izlazili iz kuća i priključivali se grupi boraca. Čuo je da je jedan Hrvat, misli da se zove Mirko Lates, poginuo od granate i video je ženu Vidić ili Vorgić da je ranjena granatom.

Da je dogovor o napadu na Lovas donet na višem nivou optuženi je zaključio na osnovu objašnjenja koje mu je ministar Bogunović dao pred odlazak u akciju, rekavši da pazi na svoje ljude a da je sve drugo dogovoreno na višem nivou.

Nije video ljude koji su pucali na njih iz voćnjaka. Ne zna ko je zarobio Zlatka Kraljevića, koga je on odveo u vojnu komandu u Šid. U zadružnom dvorištu, odakle ga je uzeo, bilo je 30,40, uglavnom Hrvata. Nikog poznatog od Srba nije video u dvorištu. U prolazu je dvojici uniformisanih rekao da „ima naredba, ja sam došao po ovu dvojicu“. Inače, nije imao pismenu naredbu da privede dvojicu hrvatskih zarobljenika. Pitao je Ivicu Rendulića da odu do njegove kuće da obuče uniformu a on je odgovorio „nema, uniforma je odnešena“.

Od svog zamenika Vorkapića, kada je dolazio da ga obiđe u bolnici, saznao je da je u tih dan, dva poginulo 15, 20 ljudi. Nije mu rekao kako su stradali.

U grupi koju je vodio optuženi, pored meštana Devčića i Radojčića, bili su Dušan Grković iz Lovasa, Milorad Vorkapić, zatim u selu se priključio Slobodan Zoraja, Radovan Tepavac, Milorad Radojčić zvan Bajica, zatim Hrvat Željko Brajković - oni su bez oružja krenuli sa grupom i ostali su u centru da vide šta će se dalje dešavati.

Optuženi nema saznanja kako su nastradali Hrvati koje je tužilac nabrojao na listi od 21 lica, poginulih 10.10.1991. tokom i nakon napada. Nakon podizanja optužnice saznao je da je sin ubijenih Daniela i Cecilije Badnjaka bio hrvatski vojnik. Čuo je da su Antun i Anka Jovanović ubijeni u dvorištu i da im je zapaljena kuća i kompletno imanje. Za Alojza Polića i Matu Kesera

zna da su sahranjeni kao hrvatski vojnici. Nije se raspitivao kako je stradalo 15,20 ljudi, o čemu mu je Vorkapić govorio, jer tu temu niko nije hteo da otvara.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Devčića

Optuženi nije bio komandant cele akcije. On je vodio grupu u kojoj je bio Milan Devčić pa je moguće da je Devčić na osnovu toga zaključio da je on komandant cele akcije. Nije bio prvi komandir policije u Lovasu, kako je na glavnom pretresu tvrdio optuženi Devčić. Nije bio zadužen za Hrvate koji su prvi dan zatvoreni u zadrugi, kako je na glavnom pretresu rekao optuženi Devčić.

Predočavanje iskaza optuženog Ljubana Devetaka

Optuženi nije saopštio Ljubanu Devetaku da mu je pukovnik Dušan Lončar naredio da nađe što više dobrovoljaca za napad na Lovas, kako je optuženi Devetak rekao u svojoj odbrani. Nikada se nije sreo sa pukovnikom Lončarom u Tovarniku. Nikada nije rekao Ljubanu Devetaku da ga je pukovnik Lončar imenovao za komandanta operacije i da je on to prihvatio pod uslovom da se svi slažu.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Radojčića iz istrage

Nije tačno da su „tom grupom od 75 ljudi rukovodili Milorad Vorkapić i Željko Krnjajić“, kako je Radojčić rekao u istrazi, ali je moguće da je imao taj utisak zato što su on i Vorkapić išli na čelu kolone.

Predočavanje iskaza optuženog Petronija Stevanovića

Ne poznanje Petronija, prvi put ga je video kada su uhapšeni. Nije tačno da je Petronije bio u njegovoj grupi, da je optuženi pokazivao gde da se bacaju bombe i da je prve večeri [10.10.1991] bio u zadrugi, sa Vorkapićem i Devčićem, kako je Petronije tvrdio u svojoj odbrani.

Predočavanje iskaza svedoka

Nije bio prisutan, a ni blizu kuće mesara Pava Đaković, 10.10.1991. kada je on ubijen, kako tvrdi njegova ćerka Branka Balić. Nije ulazio u dvorište Đuke Filića, kako tvrdi ista svedokinja, navodeću da ga je 10.10.1991. videla da izlazi iz dvorišta Đuke Filića, da se čula pucnjava i nakon toga su ubijeni Mato Keser i Đuka Poljak.

Negira da je 10.10.1991. bio ispred kuće Josipa Kuvejdžića, čija se kuća nalazi u jednoj od poprečnih ulica od Gajeve; da je pretio Berislavu Filiću, čija se kuća nalazi u Gajevoj ulici, da će se obračunati sa njim; da je uopšte video Slavka Božića kome se, prema rečima Stjepana Peulića, hvalio da je ubio Vida Krizmanića.

Pitanja članova Veća

Pukovnik Kamberi i ministar Bogunović nisu pominjali postupanje sa civilima, jer vojniku ne treba ni govoriti. Optuženi je majci Zorana Tepavca i majci Milorada Vorkapića rekao, kada su one tri, četiri dana pre napada došle u Tovarnik, da ako čuju jako pucanje, granate, bombe, beže u podrum i čekaju da ih neko pozove da izađu. Verovatno su Srbi obavestili Hrvate da se i oni sklone u podrum. Optuženi nije imao objašnjenje kako to da su svi poginuli Hrvati a nijedan Srbin [sudija Tatjana Vuković].

Pitanja i predočavanja Tužioca

Srbi su znali da su hrvatske snage raspoređene oko groblja prema Šidu i Tovarniku. O tome ih je obavestila JNA koja je dolazila u Lovas na pregovore sa Kriznim štabom oko predaje oružja a vršila je i izviđanja hrvatskih položaja. Sam optuženi je znao da u selu ima 15 aktivnih hrvatskih policajaca i oko stotinjak gardista. Znao je ko je pripadnik ZNG od kraja 1990. jer su od tada Hrvati iz sela, istim autobusom kojim se išlo na posao u *Borovo*, išli na obuku.

Milorad Vokapić je ostao u Lovasu i možda je par dana bio komandir milicije dok ministar Bogunović nije imenovao nekoga.

Niko od stradalih, sa liste od 21 lica, nije bio niti je neko iz njihovih familija bio pripadnik ZNG ili MUP-a Hrvatske i da su tog dana u vreme napada pružali oružani otpor. U ulici Ivo Lola Ribar niko nije pucao na grupu koju je vodio optuženi. Niko od stradalih nije bio ekstremno nastrojen.

Nije saslušavao privedene Hrvate 10.10.1991. kako je u istrazi tvrdio svedok Andrija Balić; kuća Dragice Ostrun nije bila zapaljena, te nije tačna tvrdnja Janka Božića da je on bacio bombu i zapalio tu kuću. Nije uopšte video Tomislava Šelebaja, koji je tvrdio u istrazi da mu je pretio da će ga ubiti a odbranio ga je Dušan Grković

Pitanja punomoćnika

Za pregovore se znalo, sastanci su se održavali u Šidu i u Lovasu. Govorilo se „evo, idu Hrvati... išli su tamo-vamo“. Dok je ležao u bolnici na VMA u Beogradu, optuženi je od Vorkapića čuo da su neki Hrvati ubijeni posle napada i da se u Lovasu dešavaju čudne čudne stvari, da su domaći nemoćni [na pitanja punomoćnika S.Todorovića].

Optuženi nije posle završene akcije okupio policajce niti je obavestio ministra Bogunovića da je Vorkapić ostao u Lovasu jer je računao da će ministar sam otići u Lovas i imenovati komandira milicije i videti šta dalje sa policajcima koji su ostali u Lovasu. Lovas je napustio 10.10.1991. oko 14:30 časova, tako da nije tačno da se on svetio nekome u Nazorovoj ulici, kako je u svojoj odbrani Nikolaidis izjavio, prenoseći reči optuženog Radojića [na pitanje i podsećanja N.Kandić].

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi i ostali Srbi saznali su od vojske da su pet, šest dana pre napada na Lovas hrvatske snage ubile nekoliko pripadnika JNA u ataru sela Lovas. U svako selo u koje se ušlo i osvojilo uvedena je vojna uprava. U istrazi, branilac po službenoj dužnosti savetovao je optuženom da ne pominje JNA.[na pitanja advokata Z.Krstića]

Nije mogao da odgovori na pitanje advokata M.Živanovića kako je mogao da uzme dva lica [Ivicu Rendulića i Zlatka Kraljevića] iz pritvora bez pitanja vojne uprave.

Suočenje između optuženog Devetaka i optuženog Krnjajića

Optuženi Devetak tvrdio je da se Krnjajić, kada je došao u Lovas za Božić, hvalio kako je bio komandant cele operacije i da ga je pukovnik Lončar postavio za komandanta. Optuženi Krnjajić je rekao da nije tačno, da Devetak laže.

Suočenje između optuženog Krnjajića i optuženog Devčića

Optuženi Devčić je na osnovu toga što je Krnjajić bio na čelu grupa sa Titom zaključio da Tito ili Krnjajić vode akciju a optuženi Krnjajić je potvrdio da je bio na čelu ali da su bili i Vorkapić, Tito, Mile Ergić, Milan Radojić i u nekom momentu i Milan Devčić: Optuženi Devčić je iz svega zaključio da je Krnjajić jedan od onih koji vode i vrše raspored.

Optuženi Devčić ostao je pri tvrdnji da je pred odlazak u napad ma Lovas pukovnik Lončar pred svima čitao naredbu dok je to optuženom Krnjajiću potpuno nepoznato.

Optuženi Devčić je pre napada razumeo Krnjajića da će se on vratiti u Lovas i biti komandir milicije dok je optuženi Krnjajić ostao pri svojoj tvrdnji da nikada nije bio komandir milicije u Lovasu.

Optuženom Devčiću je bilo logično da je za pritvorene zadužen komandir policije koji je vodio akciju napada dok je optuženi Krnjajić tvrdio da ga niko nije zadužio.

Suočenje između optuženog Krnjajića i optuženog Stevanovića

Optuženi Krnjajić je ostao pri tvrdnji da Petronije nije bio u njegovoj grupi nego u grupi koju je vodio Milan Vorkapić Trndo a optuženi Petronije je ostao pri svojoj tvrdnji da je bio pored Krnjajića sve vreme.

Optuženi Petronije tvrdio je da im je optuženi Krnjajić rekao da će posle granairanja Hrvati početi da beže i da nijedno vozilo ne propuste, pa su tako postupili, dok je optuženi Krnjajić ostao pri tvrdnji da Petronije nije bio u njegovoj grupu.

Optuženi Petronije je podsećao optuženog Krnjajića na situaciju kada mu je rekao „pretrči, baci bombu tamo“ ali mu je optuženi Krnjajić odgovorio da ga je zamenio sa nekim i da sasvim sigurno nije bio u Lovasu 10.10.1991. uveče.

Odbrana optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi je, u mirnodopsko vreme, naredbom Republičkog štaba TO Srbije bio postavljen za referenta za operativno-nastavne poslove u Zonskom štabu TO Valjeva. U ratno vreme, drugom naredbom, opet Republičkog štaba TO Srbije, postavljen je na isto mesto. Bavio se isključivo obukom svih jedinica koje zahvata Zonski štab TO. Jednog dana, ne seća se datuma, tadašnji komandant Četvrte operativne zone, pukovnik Ratko Đokić saopštio mu je da je dobio naređenje u Republičkom štabu da formira jedinicu jačine odreda, da je doobuči, naoruža i pošalje u Drugu proletersku gardijsku diviziju koja je bila raspoređena na teritoriji Slavonije. Ta divizija pripadala je operativnim snagama JNA, koje se mogu upotrebiti na bilo kom delu tadašnje SFRJ. Pretpostavljena komanda Druge proleterske gardijske brigade bila je Prva gardijska brigada, sa sedištem u Beogradu. Pukovnik Đokić dao je zadatak optuženom da prati formiranje tog odreda koji dobija naziv Protivdiverzantski odred TO Valjevo i ako ima problema da mu prenese da bi on intervenisao kod štabova TO Valjevo, Loznica i Šabac, od kojih se formira taj odred. Optuženi nema nikakvu komandnu dužnost. Apsolutnu komandnu funkciju ima pukovnik Đokić. U odredu ima oko 400 ljudi. Za komandanta je postavljen Darko Perić.

Jednog dana, pukovnik Đokić saopštio je optuženom da odred treba da se preda Drugoj proleterskoj brigadi, čiji je komandant bio pukovnik Dušan Lončar. Pukovnik Đokić pored odreda, poslao je dve čete TO, iz Lajkovca i Ljiga, u Tovarnik. Kranuo je lično da preda te jedinice Drugoj proleterskoj gardijskoj brigadi, čija je komanda bila u Tovarniku, a optuženi ide sa njima kao Đokićev pomoćnik. Kada su stigli u Tovarnik, pukovnik Đokić, komandant odreda, Darko Perić, i komandiri četa, Budimir Milinković za četetu iz Ljiga i Veljović, za četetu iz Lajkovca, otišli su u komandu. Tom prilikom te jedinice TO predpočinjene su komandi Druge proleterske brigade. Optuženi nije prisustvovao predaji odreda. Odred gubi identitet TO i dobija funkciju koju imaju i sve druge jedinice brigade, što je bilo u suprotnosti sa strategijom oružane borbe, prema kojoj jedinice TO se ne mogu upotrebljavati na teritoriji druge republike.

Pošto je predpočinjavanje odreda komandi izvršeno, pukovnik Đokić gubi funkcije komandovanja nad odredom ali zadržava funkciju da angažuje optuženog. On određuje da optuženi ide sa odredom u Čakovac. Čete su ostale u Tovarniku. On daje optuženom tri zadatka: da pruži pomoć odredu, ako ima problema u vezi sa pozadinskim elementima; zatim, ako komandant brigade odredi neki zadatak koji nije primeren sposobnostima i znanju tog odreda, da ga moli za neki lakši zadatak, i da se nađe vojnicima kao moralna podrška.

Pukovnik Lončar je doneo odluku o napadu na Lovas naveče 9.10.1991. Dogovorio se sa Devetakom. Njih dvojica su odlučila da se sutradan vojnim vozilima prebace jedinice koje treba da napadaju u tri kolone. Devetak je stalno tvrdio da vojska ne treba da uđe prva i otuda angažovanje „pomoćnih snaga“. U naredbi koju je izdao pukovnik Lončar kaže se da selo treba očistiti „od pripadnika ZNG i MUP-a, kao i stanovništva koje je neprijateljski nastrojeno“. Od snaga brigade u napadu na Lovas učestvovali su samo dobrovoljci.

Po naređenju pukovnika Lončara, komandanta brigade, jedna četa je 9.10.1991. upućena sa vozilima u Lovas. Druga četa, TO iz Lajkovca, nije upućena jer su pekli prase i pukovnik Lončar im je dozvolio da ostanu do sutra.

Sve jedinice u Lovasu bile su pod komandom pukovnika Lončara. Odlukom Predsedništva SFRJ od 1.09.1991. sve paravojne grupe stavljene su u nadležnost i komandovanje JNA. Dobrovoljački oderd *Dušan Silni* je bio pod komandom Druge proleterske gardijske brigade.

U Lovasu, optuženi ima iste zadatke kao u Čakovcu. Komandant odreda nikada ništa nije referisao optuženom kao pretpostavljenom. Dolazio je kod optuženog M.Dimitrijevića samo kada mu je nešto trebalo, pomoć oko hrane, municije ili radio uređaja, da mu nešto objasni.

Optuženi je došao u Lovas 14.10.1991. sa vozačem i jednim vojnikom koji mu je u Valjevu dat kao obezbeđenje. Odmah je stupio u kontakt sa policajcem Vorkapićem. Od njega je doznao da je on komandir zatvora i ko je šta u selu. Taj Vorkapić je bio veoma nezadovoljan zato što nije dobio parče kolača od vlasti. Iza optuženog u Lovas je stigao pukovnik Đokić. Sastali su se sa Vorkapićem, koji se tada žalio Đokiću da u zatvoru ima puno ljudi a da on ima malo ljudi za obezbeđenje zatvora. Tražio je pet pancira za policiju, uniforme i da mu pošalje jedan vod vojne policije da bi rešavao pitanje naoružanja, pretresa i čišćenja terena. Istog dana, kada su došli optuženi i pukovnik Đokić, u Lovas je stigao i jedan diverzantski vod sa Mirom Plavšićem, obaveštajnim oficir. Posle razgovora sa Vorkapićem, pukovnik Đokić je otišao. Uveče je optuženi upoznao novu vlast u selu – Devetaka, Devčića, Radojčića a bio je i Vorkapić. Za Radojčića su mu rekli da je komandant TO. Za Devetaka su mu rekli da je direktor zadruge i da je defacto komandant sela. Devčić je bio komandir policije. Te večeri optuženi saznaje da su Lovas i nova vlast pod vojskom. Prve noći optuženi M.Dimitrijević je spavao kod Devetaka a posle je spavao u mesnoj zajednici, menjajući svake večeri prostoriju u kojoj će da spava.

Optuženi nije mogao da naređuje komandantu odreda, Darku Periću, kao ni četama, bez obzira što je bio potpukovnik jer položaj a ne čin određuju nadležnost. Optuženi nije mogao da se žali jer sva naređenja koje je odbio od pukovnika Đokića bila su usmena. Nikada nije bio pozvan u nadležnu komandu u Tovarniku. Jednom, 16.10.1991. godine, otišao je nepozvan, kada je pukovnik Lončar držao sastanak sa komadirima iz svoje brigade. Otišao je da sazna kakve zadatke dobijaju odred i čete, da je u toku. Išao je sa komandantom odreda, optuženim Perićem. Bila je ustaljena praksa da se održavaju sastanci na nivou vlasti u selu i uglavnom su se održavali naveče. Niko nije vodio zapisnike. Prisustvovali su oni koji dođu. Optuženi je pitao ono što ga je

interesovalo. Sve što je čuo, proveravao je preko kapetana Veljovića, zatim preko Gavrilovića i Vlahovića. Nije primao podatke o negativnim događajima. Kapetan Veljović je bio određen da podnosi podatke o bezbednosti, za sve jedinice, i on je kontaktirao sa komandom brigade.

Optuženi je 15.10.1991. ujutru pozvao komandire četa TO, Veljovića, Gavrilovića, Ivanovića i komandira tenkovske čete, koji je iz druge brigade. Bio je prisutan i Devetak, koji je imenovao Đuru Prodanovića za svog zamenika. Lično je smatrao da stanovništvo nije dovoljno obavešteno o regulativama koje je propisala vojska i da je zbog toga dolazilo do ekscesa. Predložio je vlasti u selu da se izda jedno saopštenje kao kodeks ponašanja i to je prihvaćeno. Ljudi u vlasti su predložili da taj proglas sadrži obavezu prijavljivanje dolaska u selo, kontrolu ulaska i izlaska iz sela, zabranu kretanja krizno područje, zabranu grupnog kretanja, iseljenje i drugo. Oni su govorili a optuženi je zapisivao i na osnovu toga i sastanka sa komandirima napisao je 15.10.1991. tekst proglasa. Stavio je uvođenje radne obaveze, pomenuo je ratni sud i pozvao stanovnike da prijave pljačke. U tački 10. naređenja napisao je poziv na poštovanje vlasti a u tački 11. bila je molba da se stanovništvo ponaša u duhu propisanih normi.

Predlog da se ljudi skupe u zadruzi 17.10.1991. mogao je doći samo od profesionalnih policajaca, Devčića i Vorkapića. Niko od ljudi u vlasti nije pomenuo kao mogućnost da se ljudi prikupe u zadruzi. 17.10.1991. prepodne nije bilo sastanka. Optuženi je išao za Tovarnik da traži od komande da pošalju vojnu policiju ali ga je pukovnik Kamberi „otkačio“. Odatle je otišao u Šid da razgovara sa komandantom divizije, ali ga nije našao. U Lovas se vratio oko 17:00 časova. Doznao je da su Hrvati već bili zatvoreni i da ih je Vorkapić zatvorio.

Optuženi je znao za minsko polje. Mesna vlast je takođe znala. 12.10.1991. urađeno je minsko polje. Od dobrovoljaca je čuo da je Ljuban Devetak lično posmatrao izradu tog minskog polja. Optuženi je znao tačno mesto gde je minsko polje jer je nekoliko puta prošao tim putem a i njegov vozač mu je pokazao, kada su prolazili: „eto, to je tu to minsko polje“. Komandant odreda, optuženi Perić saznao je za minsko polje od optuženog, 17.10.1991. naveče na sastanku, koji je održan u mesnoj zajednici. Kada je na sastanku čuo da će se upotrebiti TO da u jednoj dolini izvrši pretres kuća radi prikupljanja naoružanja, optuženom je sinulo kroz glavu da bi taj teren mogao da se izvidi i nađu mesta odakle se otvara vatra i pucaju snajperisti. Naglasio je Periću da bi mogao da iskoristi šansu i izvidi teren. Rekao mu je da razmisli o tome, da li ga interesuje da pronade te snajperiste. Optuženi je znao, čuo i video odakle pucaju snajperisti. Nije znao tačno mesto i zato je Periću rekao „vidi gde je to tačno mesto“. Zamolio je Batu Mihajlovića da odredi nekoliko ljudi da pođe sa teritorijalcima iz Valjeva, s obzirom da su se mnogo plašili. Na tom sastanku nije se odlučivalo o odlasku niti prolasku pored minskog polja. Optuženi je rekao za minsko polje zbog toga što je znao da Perić to ne zna. Niko nije reagovao jer su svi, osim Perića, znali za minsko polje. Optuženi nikada ništa nije naredio Periću. Uveče 17.10.1991. optuženi mu je samo napomenuo da izvidi odakle se puca, i to ako hoće, ako ga to interesuje.

Ujutru, 18.10.1991. potpukovnik Dimitrijević je došao u zadrugu i Perić mu je rekao da će da ide u akciju a onda mu je on savetovao da treba da povede trideset do četrdeset ljudi iz jedinice i dobrovoljce. Predložio mu je da povede nekoliko meštana kao vodiče. Zatim mu je rekao da se kreću polako, izričito putem. Imali su dva puta do minskog polja koja nisu bila minirana. Iz zadruge mu je pokazao minsko polje i rekao mu: „eno ti onde onaj čošak, vidiš onu travu, onu zelenu travu, to ti je detelina jedna, ne dirajte ništa, prođite pored nje gore putem, obidite je“. Tu, u zadruzi je čuo da je tokom noći bilo maltretiranja Hrvata, da se isticao neki bokser, koji je bio Darkova pratnja. Tražio je od Perića da smiri boksera. Kao čovek je insistirao da se izvrši trijaža ljudi, da se zadrže oni za koje ima neki dokaz da su krivi a da se ostali puste. Perić mu nije rekao

da je cele noći imao raspravu sa svojim starešinama oko odlaska. Nije mu rekao ni da je ujutru, prilikom, postrojavanja vojske ubeđivao vojnike da treba da idu. Nije naredio da se odrede ljudi da idu u živi štit. Da je naredio da razminiraju minsko polje, što je krivično delo, Perić je mogao da pozove o obavesti pukovnika Lončara da mu je anređeno da izvrši krivično delo.

Fond za humanitarno pravo